

István D. Molnár – László Kálmán Nagy

Literatura polska
od początków do roku 1795

Zarys historycznoliteracki
i antologia

Wydawnictwo Uniwersytetu Lajosa Kossutha
Debreczyn 1998

SPIS TREŚCI

WSTĘP	15
-------	----

ZARYS HISTORII LITERATURY POLSKIEJ DO ROKU 1795

LITERATURA W ŚREDNIOWIECZU

1. POLSKA W DOBIE ŚREDNIOWIECZA I JEJ KULTURA	19
2. NARODZINY LITERATURY POLSKIEJ (WIEK XI-XIV)	22
3. DOMINACJA LITERATURY PIĘKNEJ U SCHYŁKU ŚREDNIOWIECZA (WIEK XV)	27

LITERATURA HUMANIZMU I ODRODZENIA

1. „ZŁOTY WIEK” RZECZYPOSPOLITEJ I JEJ KULTURY	34
2. LITERATURA PISANA PO ŁACINIE	38
3. ROZWÓJ POEZJI I PROZY POLSKIEJ	41
4. MIKOŁAJ REJ — „OJCIEC LITERATURY POLSKIEJ”	43
5. JAN KOCHANOWSKI — POETA ŚWIATOWEJ RANGI	46
6. DRAMAT NIEREGULARNY, REGULARNY I TEATR	49
7. LITERATURA O HISTORII, POLITYCE I RELIGII	51
8. POECI PÓŹNEGO RENESANSU	58

LITERATURA BAROKOWA

1. WOJUJĄCA RZECZYPOSPOLITA SZLACHECKA I JEJ KULTURA	62
2. WCZESNA I DOJRZAŁA POEZJA BAROKOWA	68
3. WACŁAW POTOCKI ORAZ INNI POECI DRUGIEJ POŁOWY XVII WIEKU	74
4. PROZA EPOKI BAROKU	79
5. DRAMAT I TEATR W CZASACH BAROKU	84
6. ZMIERZCH LITERATURY W PIERWSZYCH DZIESIĘCIOLECIACH XVIII WIEKU	88

LITERATURA OŚWIECENIA

1. REFORMY, UTRATA NIEPODLEGŁOŚCI I OŚWIECENIE	91
2. ETAPY I PRĄDY LITERATURY EPOKI OŚWIECENIA	96
3. POCZĄTKI LITERATURY KLASYCYSTYCZNEJ	99
4. POECI ZWIĄZANI Z DWOREM KRÓLEWSKIM	101
5. TWÓRCZOŚĆ IGNACEGO KRASICKIEGO	106
6. POEZJA ROKOKOWA I SENTYMENTALNA	110
7. KOMEDIA DWORSKA	113
8. LITERATURA POLITYCZNA W LATACH SEJMU WIELKIEGO I INSUREKCJI KOŚCIUSZKOWSKIEJ	118
9. CZY KONIEC EPOKI?	121

ANTOLOGIA. UTWORY LITERACKIE I ARTYKUŁY KRYTYCZNE

ŚREDNIOWIECZE. UTWORY ŁACIŃSKIE OD XI OD XIV WIEKU

ANONIMA TZW. GALLA KRONIKA POLSKA

Zaczyna się kronika i dzieje książąt i władców polskich	
O księciu Popielu	125
O Piaście, synu Chościska	125
Jak Mieszko pojął za żonę Dobrawę	126
O pierwszym Bolesławie, którego zwano Sławnym lub Chrobrym	126
O cnotcie i szlachetności Sławnego Bolesława	128
O wygnaniu Bolesława Szczodrego na Węgry	129
Zaczyna się księga trzecia dziejów Trzeciego Bolesława	130
List cesarza do Bolesława	131

MISTRZA WINCENTEGO KADŁUBKA KRONIKA POLSKA

Zaczyna się kronika — Księga pierwsza	133
[O zabójstwie biskupa Stanisława]	134
[Testament Bolesława Krzywoustego]	135

KRONIKA WIELKOPOLSKA

O Kraku, pierwszym królu Lechitów	137
O pierwszych Tatarach, którzy wtargnęli do Polski i Węgier	138

KRONIKA JANKA Z CZARNKOWA

O koronowaniu króla węgierskiego Ludwika w Krakowie	139
O podziale skarbu królewskiego	140
O pobieraniu przez króla Ludwika podatku «poradne»	140
O zjeździe, odbytym przez ziemian w Sieradzu	141

WINCENTY Z KIELCZY

„O ciesz się, Matko-Polsko”	142
-----------------------------	-----

PIEŚŃ O PEWNYM WÓJCIE KRAKOWSKIM ALBERCIE

Henryk Kowalewicz: Pieśń o wójcie Albercie	144
--	-----

ŚREDNIOWIECZE. UTWORY POLSKIE OD XIII DO XIV WIEKU

BOGURODZICA

	145
--	-----

KAZANIA ŚWIĘTOKRZYSKIE

Kazanie 1. na dzień św. Michała	146
---------------------------------	-----

Kazanie 6. na Gromniczną	148
--------------------------	-----

PSALTERZ FLORIAŃSKI CZYLI KRÓLOWEJ JADWIGI

Psalms 3	149
----------	-----

Psalms 136	150
------------	-----

ŚREDNIOWIECZE. UTWORY ŁACIŃSKIE Z XV WIEKU

JAN DŁUGOSZ

Jana Długosza roczniki czyli Kronika Królestwa Polskiego	
Księga siódma	
Tatarzy zwojowawszy Ruś wpadają szybkimi zagony do Polski	151
Kraków otrzymuje przywilej na prawo niemieckie [1257]	151

Julian Krzyżanowski: Jan Długosz	152
----------------------------------	-----

STANISŁAW CIOŁEK

Pochwała Krakowa	152
------------------	-----

MODLITWY	
Ojcze nasz _____	154
Zdrowaś _____	154
Wierzę _____	154
JAN OSTRORÓG _____	155
Memoriał w sprawie uporządkowania Rzeczypospolitej _____	155
O kazaniach w języku niemieckim _____	155

ŚREDNIOWIECZE. UTWORY POLSKIE Z XV WIEKU

CHRYSTUS SIE NAM NARODZIŁ _____	156
KAZANIA GNIĘŻNIEŃSKIE _____	156
Kazanie 1. na Boże Narodzenie _____	156
Kazanie 5. o świętym Wawrzyńcu _____	158
PIEŚŃ O ŚW. STANISŁAWIE _____	160
LEGENDA O ŚW. ALEKSYM _____	161
ŻALE MATKI BOSKIEJ POD KRZYŻEM _____	165
Stefan Nieznanowski: Posłuchajcie, bracia miła _____	167
ROZMYŚLANIE PRZEMYSKIE _____	167
Czczenie o zwiastowaniu miłego Jezusa _____	167
BIBLIA KRÓLOWEJ ZOFII CZYLI SZAROSZPATACKA _____	167
Genesis I _____	168
Biblie polskie _____	170
ROZMOWA MISTRZA POLIKARPA ZE ŚMIERCIA _____	170
SKARGA UMIERAJĄCEGO _____	173
DUSZA Z CIAŁA WYLECIAŁA _____	176
SATYRA NA KSIĘŻY _____	176
SATYRA NA LENIWYCH CHŁOPÓW _____	177
WIERSZ O ZAMORDOWANIU ANDRZEJA TĘCZYŃSKIEGO _____	178
Andrzej Litwornia: Wiersz o zabiciu Andrzeja Tęczyńskiego _____	178
PRZECLAW SŁOTA (ZŁOTA Z GOSŁAWIC)	
O zachowaniu się przy stole _____	179
[PRZESŁANIE MIŁOSNE] _____	183
PSAŁTERZ PUŁAWSKI _____	184
Psalm 4 _____	184
Psalm 8 _____	184

RENEANS. UTWORY ŁACIŃSKIE

MIKOŁAJ HUSSOWSKI (HUSSOWCZYK)	
Pieśń o żubrze _____	187
Stefan Zabłocki: Carmen de statura... _____	188
ANDRZEJ FRYCZ MODRZEWSKI	
O poprawie Rzeczypospolitej	
Księga I, Rozdział XI _____	188
Księga II, Rozdział III _____	189
Księga III, Rozdział II _____	190
O wizji państwa Frycza Modrzewskiego _____	190
KLEMENS JANICKI (JANICJUSZ)	
Elegia VII (O sobie samym do potomności) _____	191

RENEZANS. UTWORY POLSKIE

BIERNAT Z LUBLINA	
Żywot Ezopa Fryga _____	196
W cnotie ślachećwo zależy _____	197
Wielcy złodzieje małe wieszą _____	197
STANISŁAW KLERYKA	
Na wesele królowny Izabelle _____	199
MARCIN BIELSKI _____ 201	
JAN Z KOSZYCZEK	
Rozmowy, które miał król Salomon mądry z Marchołem... _____	202
MIKOŁAJ REJ	
Krótka rozprawa między trzema osobami... _____	203
Julian Krzyżanowski: Krótka rozprawa... _____	208
Zwierzyniec	
Mikołaj Rej z Nagłowic _____	208
Marcin Luter, doktor _____	208
Kolegium krakowskie _____	209
Figliki	
Mieszczanie, co się spowiedali _____	209
Do tego, co czytał _____	209
Żwierciadło	
Żywot człowieka poczciwego: Stan rycerski taki jest _____	211
Spólne narzekanie wszej Korony na porządną niedbałość naszą: Pol- skie Królestwo w czym jest ubogie _____	212
Apoftegmata	
O prawym ślachećwie _____	212
Żegnanie z światem	
Do świata o jego sprawach rzecz _____	214
MIKOŁAJ Z WILKOWIECKA	
Historyja o chwalebny m Zmartwychwstaniu Pańskim _____	215
ŁUKASZ GÓRNICKI	
Dworzanin polski _____	217
Roman Pollak: Dworzanin polski _____	219
JAN KOCHANOWSKI	
Fraszki	
Księgi pierwsze	
O żywocie ludzkim _____	220
Na nabożną _____	220
Na świętego ojca _____	220
Księgi wtóre	
Ku Muzom _____	221
O kapelanie _____	221
Księgi trzecie	
Do gór i lasów _____	221
Na lipę _____	222
Do Magdaleny _____	223

Pieśni	
Księgi pierwsze	
Pieśń IX	223
Pieśń XI	224
Pieśń XX	225
Księgi wtóre	
Pieśń V	226
Pieśń XIV	228
Pieśń XXV	228
Tadeusz Ulewicz: Pieśni	229
Pieśń świętojańska o Sobótce	229
Tadeusz Ulewicz: Pieśń świętojańska o Sobótce	231
Treny	
Tren I	231
Tren VI	232
Tren IX	233
Tren X	233
Janusz Pelc: Treny	234
PIOTR SKARGA	
Kazania sejmowe. Kazanie wtóre. O miłości ku ojczyźnie...	235
Kazanie czwarte. O trzeciej chorobie Rzeczypospolitej...	246
Janusz Tazbir: Kazania sejmowe	247
BARTOSZ (BARTOŁOMIEJ) PAPROCKI	
Gniazdo cnoty [Na herb Korwin]	248
SEBASTIAN FABIAN KLONOWIC	
Worek Judaszów. O ludokupstwie	248
MIKOŁAJ SĘP SZARZYŃSKI	
Sonet I. O krótkości i niepewności na świecie...	250
Sonet IV. O wojnie naszej...	250
Sonet V. O nietrwałej miłości rzeczy...	251
Pieśń IV. O cnocie ślacheckiej	252
Pieśń VII. Stefanowi Batoremu...	253
Jan Błoński: Mikołaj Sęp Szarzyński	255
SZYMON SZYMONOWIC	
Sielanka XV. Czary	256
Sielanka XVIII. Żeńcy	260
Janusz Pelc: Sielanki	264
ADAM CZAHROWSKI	
Treny i rzeczy rozmaite	
Wizerunek świata dzisiejszego...	265
Do krajów podolskich syn ich mówi	266
BAROK	
DANIEL NABOROWSKI	
Marność	269
Do jednej o Kupidynie	269
HIERONIM MORSZTYN	
Światowa rozkosz z ochmistrem swoim...	
Światowa rozkosz	270

Summariusz wierszów Morsztyna niegdy poety polskiego	
Poseł co zająca do myśliwych _____	272
KASPER TWARDOWSKI	
Lekcje Kupidynowe	
Lekcja siódma _____	273
Kolebka Jezusowa. Psalterze. Trzej królowie	
Kolebka Jezusowa _____	274
MACIEJ KAZIMIERZ SARBIEWSKI	
Lirica	
Do lutnie _____	275
Serce jednakie _____	276
SAMUEL TWARDOWSKI	
Dafnis w drzewo bobkowe przemieniła się _____	277
SZYMON ZIMOROWIC	
Roksolanki to jest ruskie panny	
Wtórego chóru młodzieńskiego dwudziesty czwarty: Haniel _____	280
Bineda _____	281
KRZYSZTOF OPALIŃSKI	
Satyry albo Przestrogi do naprawy rządu i obyczajów...	
Satyra III. Na ciężary i opresją chłopską w Polsce _____	281
ŁUKASZ OPALIŃSKI	
Czesław Hernas: Coś nowego... Łukasza Opalińskiego _____	285
Poeta nowy _____	286
JAN ANDRZEJ MORSZTYN	
Kanikuła albo Psia Gwiazda	
Nadgrobek Perlisi _____	289
Rękawice _____	290
Leszek Kukulski: Kanikuła _____	290
Lutnia	
Niestatek _____	291
Do panny _____	291
Do trupa _____	291
Leszek Kukulski: Lutnia _____	292
Pieśń w obozie pod Żwańcem 1653 _____	292
WACŁAW POTOCKI	
Ogród, ale nie plewiony	
Veto albo Nie pozwalam _____	294
Raj z światem _____	294
Na kaduki aryjańskie _____	295
Natura wszystkim jednaka _____	296
Nierządem Polska stoi _____	296
Leszek Kukulski: Ogród, ale nie plewiony... _____	297
Moralia	
Niechaj śpi pijany _____	298
Transakcja wojny chocimskiej _____	298
Leszek Kukulski: Transakcja wojny chocimskiej... _____	301

ZBIGNIEW MORSZTYN	
Muza domowa	
Miłość bez zazdrości _____	302
Emblemata	
Emblema 9 _____	302
JAN SOBIESKI	
List do Marysieńki _____	303
WESPAZJAN KOCHOWSKI	
Epigramata polskie, po naszymu fraszki	
O tych wierszach _____	304
<i>Dixit et facta sunt</i> _____	304
Ślepota _____	304
Trybut ... albo Psalmodia polska	
Psalm XXIV. Pamiętka odsieczu... _____	304
JAN CHRZYSTOM PASEK	
Pamiętniki	
Roku Pańskiego 1657 _____	306
Roku Pańskiego 1664 _____	307
Rok Pański 1683 _____	308
Jadwiga Rytel: Pamiętniki _____	310
STANISŁAW HERAKLIUSZ LUBOMIRSKI	
Wanda Roszkowska: Rozmowy Artaksesa i Ewandra... _____	310
ELŻBIETA DRUŻBACKA	
Opisanie czterech części roku	
Pierwsza część roku. Wiosna _____	311
OŚWIECENIE	
STANISŁAW HIERONIM KONARSKI	
O skutecznym rad sposobie... (artykuł krytyczny) _____	313
WACŁAW RZEWUSKI _____	313
FRANCISZEK BOHOMOLEC	
Zofia Lewinówna: Małżeństwo z kalendarza _____	313
ADAM NARUSZEWICZ	
Chudy literat _____	314
Julian Platt: Chudy literat _____	320
Głos umarłych _____	320
Julian Platt: Głos umarłych _____	324
Balon _____	324
IGNACY KRASICKI	
Mikołaja Doświadczyńskiego przypadki _____	326
Jerzy Jacki: Mikołaja Doświadczyńskiego przypadki _____	328
Hymn do miłości ojczyzny _____	329
Monachomachia, czyli Wojna mnichów _____	329
Zofia Lewinówna: Monachomachia, czyli Wojna mnichów _____	334
Bajki i przypowieści	
Wstęp do bajek _____	334
Lew i zwierzęta _____	335
Filozof _____	335
Dewotka _____	335

Wino i woda _____	336
Wół minister _____	336
Satiry	
Do króla _____	336
Żona modna _____	339
Wacław Woźnowski: Satyry Krasickiego _____	344
STANISŁAW TREMBECKI	
Oda nie do druku... _____	345
Anakreontyka przy odebraniu czaszy wina... _____	347
Sofiówka... _____	348
Edmund Rabowicz: Sofiówka _____	349
FRANCISZEK KARPIŃSKI	
Do Justyny. Tęskność na wiosnę _____	349
Roman Sobol: Do Justyny. Tęskność na wiosnę _____	350
Pieśń dziada Sokalskiego w kordonie cesarskim _____	350
Pieśń poranna _____	351
Pieśń o Narodzeniu Pańskim _____	351
Żale sarmaty nad grobem Zygmunta Augusta... _____	353
Roman Sobol: Żale sarmaty nad grobem... _____	354
JÓZEF SZYMANOWSKI	
Już nie usłyszysz mego westchnienia... _____	355
Andrzej Krzysztof Guzek: Listy o guście, czyli smaku _____	355
FRANCISZEK DIONIZY KNIAŻNIN	
Krosienka. W rodzaju pasterskim _____	356
Oda do wąsów _____	357
Teresa Kostkiewiczowa: Oda do wąsów _____	357
Puchar _____	358
HUGO KOŁŁATAJI	
Do Stanisława Małachowskiego... Anonima listów kilka	
Oddajmy chłopu wolność! _____	358
Zofia Lewinówna: Listy Anonima... _____	359
Do Prześwietnej Deputacji dla ułożenia projektu konstytucji... _____	360
FRANCISZEK ZABŁOCKI	
Fircyk w zalotach _____	361
Zofia Lewinówna: Fircyk w zalotach _____	439
Zofia Lewinówna: Sarmatyzm _____	440
STANISŁAW STASZIC	
Uwagi nad życiem Jana Zamoyskiego... _____	440
Przestrogi dla Polski... _____	442
Zofia Lewinówna: Przestrogi dla Polski _____	444
TOMASZ KAJETAN WĘGIERSKI	
Do JMci księdza Adama Naruszewicza... _____	444
Portrety pięciu Elżbiet... _____	447
WOJCIECH BOGUSŁAWSKI	
Cud mniemany, czyli Krakowiacy i Górale — piosenki _____	447
Zbigniew Raszewski: Cud mniemany, czyli Krakowiacy i Górale _____	450
Zbigniew Raszewski: Henryk VI na łowach _____	450
Zofia Lewinówna: Towarzystwo Iksów _____	451

JULIAN URSYN NIEMCEWICZ

Informacje o dramacie Władysław pod Warną _____	451
Zofia Lewinówna: Śpiewy historyczne J. U. Niemcewicza _____	452

JAKUB JASIŃSKI

Jaś i Zosia _____	453
Do Boga _____	454
Wiersz w czasie obchodzonej żałoby przez dwór polski po Ludwiku XVI _____	456
Do narodu _____	458
Zdzisław Libera: Jakub Jasiński _____	459

FRANCISZEK KSAWERY DMOCHOWSKI

Sztuka rymotwórcza

Pieśń pierwsza _____	460
Pieśń trzecia _____	463
Teresa Kostkiewiczowa: Sztuka rymotwórcza _____	466

ANEKS

BIBLIOGRAFIA I WYKAZ ŹRÓDEŁ _____	472
OBJAŚNIENIA SKRÓTÓW _____	472
INDEKS AUTORÓW _____	473